

ประเด็นข่าวสารพิษตกค้างในผักผลไม้ : “ความจริงเป็นเช่นไร และ มกอช. ดำเนินการอย่างไร”

จากประเด็นข่าวการตรวจสอบพบสารพิษตกค้างในสินค้าเกษตรจากห้างค้าปลีกและตลาดสด สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ได้ประสานทางเจ้าหน้าที่ของ THAI-PAN เพื่อขอข้อมูลผลการตรวจสอบ รวมถึงข้อมูลที่เป็นอื่น เพื่อประโยชน์ในการจัดการและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป ซึ่งทาง มกอช. ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจาก THAI-PAN ในการให้ข้อมูลดังกล่าว ที่แสดงผลการตรวจสอบสารพิษตกค้างจากสินค้าเกษตร จำนวน 11 ชนิด ได้แก่ ค่ะน้า ถั่วฝักยาว พริกแดง ผักชี กะเพรา ส้มจีน ส้มสายน้ำผึ้ง ฝรั่ง แตงโม แอปเปิล และสตอเบอรี่ ซึ่งได้จากห้างค้าปลีกและตลาดสด จำนวนรวมทั้งหมด 118 ตัวอย่าง ซึ่งพบว่าจำนวนตัวอย่างที่ตรวจวิเคราะห์น้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผักและผลไม้ที่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q ที่มีการตรวจวิเคราะห์เพียง 8 ตัวอย่าง จากผักผลไม้ 8 ชนิด ชนิดละ 1 ตัวอย่าง ส่วนผักผลไม้ทั่วไปที่ไม่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q ตรวจวิเคราะห์ 11 ชนิด ชนิดละ 5 – 13 ตัวอย่าง รวม 110 ตัวอย่าง ดังนั้น ผลการวิเคราะห์นี้ ถือเป็นการให้ข้อมูลในเบื้องต้น ว่า ผักผลไม้ใดมีแนวโน้มจะมีการปนเปื้อนสารพิษชนิดใดมาก แต่จำนวนตัวอย่างผักและผลไม้แต่ละชนิดน้อย ทำให้ไม่สามารถสรุปได้ว่าจะเป็นตัวแทนของผักและผลไม้ โดยเฉพาะที่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q ที่คนไทยบริโภคได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ การรายงานข่าวที่ผ่านมาจึงอาจสร้างความตื่นตระหนกและความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคมากเกินไป

เมื่อเทียบผลการวิเคราะห์ค่าปริมาณสารพิษตกค้างที่วิเคราะห์ได้กับค่ามาตรฐานที่ประกาศโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง สารพิษตกค้าง : ปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุด (มกช. 9002-2556) ซึ่งโดยหลักการประเมินหรือเปรียบเทียบค่านั้น มาตรฐานดังกล่าวกำหนดให้ค่าที่ตรวจพบต้องไม่เกินค่าปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุด(maximum residue limit: MRL) ที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน และนอกเหนือจากนั้น คือ หากมาตรฐานฉบับนี้ไม่ได้กำหนดไว้ ค่าที่ตรวจพบต้องไม่เกินค่าMRL ที่กำหนดไว้โดยโคเด็กซ์ (Codex) ซึ่งหลายท่านทราบกันอยู่แล้วว่า มาตรฐานอาหารของโคเด็กซ์เป็นมาตรฐานที่องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO)กำหนดให้ใช้อ้างอิงในกรณีเกิดข้อพิพาททางการค้า ดังนั้น การสืบค้นข้อมูลค่ามาตรฐานที่นำมาใช้อ้างอิงหรือเปรียบเทียบเพื่อแปลผลให้ถูกต้อง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแปลผลและตีความข้อมูลที่ผิด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการค้าและการรับข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนอย่างมากต่อความรู้สึกและการสร้างความตื่นตระหนกแก่ผู้บริโภค ทั้งนี้ ข้อมูลค่ามาตรฐานตาม มกช. 9002-2556สามารถสืบค้นได้จาก http://www.acfs.go.th/standard/download/MAXIMUM_RESIDUE_LIMITS_new.pdf ส่วนค่ามาตรฐานของ Codex ท่านสามารถสืบค้นข้อมูลได้จากเว็บไซต์ของ Codex ดังนี้<http://www.codexalimentarius.org/>

ก่อนจะชี้แจงผลการตรวจสอบ ขอสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคำที่กล่าวถึงก่อนนะครับ คำแรก “MRL หรือ Maximum Residue Limit” เป็นค่าปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุดที่กำหนดให้มีได้ในสินค้าเกษตร โดยทาง มกอช. กำหนดค่า MRL โดยอ้างอิงข้อมูลค่า MRL ทั้งของ Codex และ Aseanโดยจะก่อนจะกำหนดค่าใดๆ

จะต้องทำการประเมินความเสี่ยง ตามแนวทางที่กำหนดโดย Codex ก่อน โดยใช้ข้อมูลการบริโภคอาหารของคนไทยในการประเมิน จึงยืนยันได้ว่า ค่า MRL ที่ประกาศใน มกษ. 9002-2556 เป็นค่าที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคคนไทยและอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลทางวิทยาศาสตร์สอดคล้องตามหลักสากล อีกคำหนึ่งคือ “LOQ หรือ Limit of Quantitation” เป็นค่าความเข้มข้นต่ำสุดที่วิเคราะห์ได้ในเชิงปริมาณ หรือเป็นค่าที่ห้องปฏิบัติการสามารถวิเคราะห์ได้ในที่นี้จะกล่าวให้เข้าใจง่ายๆ คือ ในการวิเคราะห์ที่ไม่สามารถบอกค่าที่แน่นอนได้ในระดับที่มีความเข้มข้นต่ำกว่า LOQ นั้นเองดังนั้น สมมติว่า ในการวิเคราะห์สารตกค้างนั้นมีระดับของ LOQ อยู่ที่ 0.05 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม (mg/kg) การรายงานผลการวิเคราะห์ที่พบค่าที่ 0.04, 0.03 หรือ 0.01 mg/kg จะรายงานเป็น <0.05 mg/kg (หรือ <LOQ) ซึ่งในทางสากลถือว่ามีความต่ำมากและไม่เกินค่ามาตรฐาน

ที่นี้ลองดูผลการตรวจสอบหลังจากทาง มกษ. ได้พิจารณาเปรียบเทียบข้อมูลตาม มกษ. 9002-2556 อย่างที่กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้กันบ้างนะครับ คือ จากข้อมูลสินค้าเกษตรที่ไม่ได้แสดงเครื่องหมายรับรอง Q ทั้งหมด 110 ตัวอย่าง พบความจริงที่ว่า มีตัวอย่างที่มีค่าปริมาณสารตกค้างเกินค่ามาตรฐาน จำนวน 41 ตัวอย่าง หรือประมาณ 37% ซึ่งในจำนวนนี้รายงานค่าที่พบอยู่ในระดับที่น้อยกว่า LOQ (<LOQ) ถึง 17 ตัวอย่าง ทั้งนี้ หากใช้แนวคิดตามสากล โดยถือว่าตัวอย่างที่พบค่าน้อยกว่า LOQ เป็นค่าที่ต่ำมากและไม่ผิดมาตรฐาน นั้นหมายความว่า จะมีตัวอย่างที่เกินค่ามาตรฐานอยู่ 28 ตัวอย่าง คิดเป็น 22% นอกจากนี้หากพิจารณาสาเหตุจะพบว่า จาก 41 ตัวอย่างที่มีค่าปริมาณสารตกค้างเกินค่ามาตรฐานที่มีค่าปริมาณสารตกค้างเกินค่ามาตรฐาน (นับรวมที่มีค่าน้อยกว่า LOQ ด้วย) แบ่งเป็นทั้งกรณีที่พบค่าวิเคราะห์เกินค่า MRL ที่กำหนดไว้ และกรณีที่พบค่าวิเคราะห์ไม่เป็นไปตามมาตรฐานเนื่องจากการไม่มีค่ากำหนดทั้งใน มกษ. 9002-2556 และใน Codex ซึ่งทาง มกษ. พบว่า สาเหตุจากกรณีหลังมีจำนวนตัวอย่างสูงถึง 29 ตัวอย่าง โดยเป็นค่าที่พบอยู่ในระดับที่น้อยกว่า LOQ (<LOQ) ถึง 16 ตัวอย่าง สำหรับกลุ่มสินค้าเกษตรที่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q ทั้ง 8 ตัวอย่าง ได้แก่ กระเทียม ถั่วฝักยาว พริกแดง ผักชี กะเพรา ฝรั่ง แดงโม และสตรอเบอร์รี่ ชนิดละ 1 ตัวอย่างนั้น พบว่า มีทั้งหมด 4 ตัวอย่าง คือ ผักชี กะเพรา ฝรั่ง และแดงโม ที่พบว่ามีค่าสารตกค้างที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน (มกษ. 9002-2556) โดยสินค้าแดงโมพบค่าอยู่ในระดับที่น้อยกว่า LOQ (<LOQ) ทั้งหมดนี้เนื่องจากมีค่ากำหนดทั้งใน มกษ. 9002-2556 และใน Codex

สำหรับสาเหตุที่การแปลผลของ มกษ. และ THAI-PAN ที่รายงานมาก่อนหน้านี้มีความแตกต่างกันเนื่องจากมีความคลาดเคลื่อนของข้อมูลค่ามาตรฐานของ Codex ที่นำมาใช้เปรียบเทียบกับผลการตรวจสอบในกรณีที่ มกษ. 9002-2556 ไม่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจยังเข้าใจไม่ตรงกันเนื่องจาก Codex มีการกำหนดค่าโดยอิงกลุ่มสินค้านอกเหนือจากการกำหนดเฉพาะรายสินค้านั้นด้วย จึงอาจทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อนได้ว่า Codex ไม่ได้มีการกำหนดค่า แต่จริงๆ แล้วมีการกำหนด ยกตัวอย่างเช่น สาร cypermethrin ในกระเทียม ที่ในความเป็นจริง Codex กำหนดค่า MRL ในสินค้า Leafy vegetables (ซึ่งมีกระเทียมอยู่ในพืชกลุ่มนี้ด้วย) ที่ระดับ 0.7

mg/kg ดังนั้น หากการใช้ค่ามาตรฐานอ้างอิงที่ระดับ 0.7 mg/kg กับค่ามาตรฐานอ้างอิงในระดับที่ไม่มี การกำหนดค่าหรือไม่พบ จึงทำให้ผลที่แสดงมีความแตกต่างกันด้วย

อย่างไรก็ดี หากจะพิจารณาตามหลักสถิติแล้ว การเก็บตัวอย่าง จำนวนตัวอย่าง และวิธีการเก็บ ตัวอย่างต้องมีความเหมาะสม เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีของสินค้า และต้องมีการป้องกันการปนเปื้อนข้าม (cross-contamination) ของสารตกค้างในทุกขั้นตอนด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ตัวอย่างผักผลไม้ที่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q มีจำนวนน้อยมาก (8 ตัวอย่าง) แต่ละชนิดมีเพียง 1 ตัวอย่าง เมื่อเทียบกับจำนวนผักผลไม้ที่ไม่ได้แสดงเครื่องหมายรับรอง Q (110 ตัวอย่าง) ซึ่งแต่ละชนิดมีจำนวนน้อยเช่นกัน และอย่างที่กล่าวไปแล้วว่า ในทางสถิติไม่สามารถนำมาเป็นตัวแทนของผักและผลไม้ที่คนไทยบริโภคได้ นอกจากนี้ มกอช. ได้ทำการสำรวจเก็บตัวอย่างวิเคราะห์สารพิษตกค้างในผักผลไม้ทั้งที่แสดงเครื่องหมาย Q และไม่แสดงเครื่องหมาย Q โดยใช้ทั้งวิธีตรวจด้วยชุดทดสอบและวิธีมาตรฐานในห้องปฏิบัติการประกอบกัน ในปี 2557 ได้สำรวจ 500 ตัวอย่าง พบการปนเปื้อนในระดับที่เกินค่ามาตรฐานเพียง 4% สำหรับสินค้าที่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q และ 8% สำหรับสินค้าทั่วไปที่ไม่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่อนข้างสอดคล้องกับการสำรวจโดยหน่วยงานอื่น เช่น กรมวิชาการเกษตร และกระทรวงสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม มกอช. ขอขอบคุณ THAI-PAN ที่ช่วยตรวจสอบอีกทางหนึ่งและส่งข้อมูลมาให้ มกอช.

ทั้งนี้ หลังจากการทบทวนข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับจาก THAI-PAN แล้ว มกอช. ไม่ได้ละเลยกับปัญหาที่เกิดขึ้น และมีแผนที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานใน 2 ประเด็น คือ

1. การพิจารณากำหนดเกณฑ์ในประเด็นที่พบค่าปริมาณสารตกค้าง < LOQ ว่า ถือว่าไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายระบุเกณฑ์พิจารณาไว้ชัดเจน ซึ่ง มกอช. จะประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาประเด็นนี้ต่อไป
2. จากที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ จะเห็นว่า ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ประมาณ 73% ของตัวอย่างที่พบว่าไม่เป็นไปตามมาตรฐาน เกิดเนื่องจากยังไม่มีข้อกำหนดค่า MRL ทั้งนี้ เป็นเพราะผักเหล่านี้จัดเป็นพืชรอง (minor crop) ที่มีการค้าระหว่างประเทศน้อย ทำให้โคเด็กซ์ยังไม่กำหนดค่า MRL ซึ่งปัญหานี้พบได้ทั้งในสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา รวมถึงอีกหลายประเทศ ซึ่ง มกอช. จะรับเรื่องนี้ไปพิจารณา โดยดำเนินการจัดกลุ่มพืช หรือทำการศึกษาข้อมูล residue trial เพื่อให้มีคำแนะนำและสามารถกำหนดค่า MRL ได้ โดยคาดหวังว่าสุดท้ายแล้วจะมีค่า MRL ครอบคลุมชนิดของพืชอาหารให้มากที่สุด

สำหรับสินค้าที่แสดงเครื่องหมายรับรอง Q และพบว่ามมีปัญหา นั้น มกอช. ได้แจ้งผลการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างของสินค้าเหล่านี้ให้กรมวิชาการเกษตรทราบและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องจะเร่งดำเนินการ และมีแผนที่จะเคร่งครัดการเฝ้าระวังและควบคุมสินค้าเกษตรที่แสดงเครื่องหมาย Q ในระดับจังหวัด รวมถึง

การดำเนินการกำกับดูแลสินค้าเกษตรที่แสดงเครื่องหมาย Q ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ใน พรบ. มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 และฉบับที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2556 ด้วย

ทั้งนี้ มกอช. ได้เล็งเห็นว่า การบูรณาการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการช่วยกันในการติดตามเฝ้าระวังสินค้าเกษตรเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้ระบบการควบคุมคุณภาพของสินค้ามีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงมีความยินดีอย่างยิ่งที่ภาคเอกชน รวมถึงสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคจะร่วมมือกับ มกอช. และกรมอื่นๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการตรวจสอบสินค้าเกษตร เพื่อช่วยกันวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค โดยเฉพาะด้านความปลอดภัยซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการทำงานด้านการมาตรฐาน ดังนั้น มกอช. พร้อมประสานกับ THAI-PAN และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บตัวอย่าง การวิเคราะห์และการแปลผลการตรวจวิเคราะห์โดยการอ้างอิงกับมาตรฐาน MRL ของไทยต่อไป
